

A digitális megosztottság problémaköre a tanyasi életmódból fakadó
hátrányok kontextusában
Kiszélesített hozzáférési lehetőségek Zákányszéken

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. A tanyasi életmódból fakadó hátrányok	5
1.1. Térbeli hátrányok	5
1.2. Hátrányos megkülönböztetés	6
1.3. Halmozott hátrányok.....	7
1.4. Az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése	8
1.5. A támogatások belterületi koncentrációja.....	11
2. A digitális megosztottság.....	15
2.1. Teleház-mozgalmak – siker külföldön, kudarc Zákányszéken.....	16
2.2. Teleház helyett kiszélesített hozzáférési lehetőségek a közösségi fejlődésért.....	19
3. Az innováció	23
3.1. Az innováció befogadásának előfeltételei	23
3.2. Néhány opció a szakadék áthidalására.....	24
3.2.1. Távmunka, mint kitörési lehetőség	25
3.2.2. Lehetőségből igény	27
Összegzés	30
Felhasznált irodalom	32

Bevezetés

Napjainkban egyre inkább a figyelem középpontjába kerül a digitális szakadék problémája, csökkentésének lehetősége. Az info- kommunikációs technológiák rohamos fejlődésének köszönhetően jelenleg a „digitális kultúra” virágkorát érzük, ám a társadalom bizonyos rétegei nem részesülnek az ebből fakadó előnyökből. Úgy vélem, hogy az „*info-rich - info-poor*” kettőssége leginkább a sajátos magyar településformán, a tanyákon van jelen. Számtalan kutatás mutatott rá arra az elmúlt évtizedekben, hogy a tanyavilágban felmerülő társadalmi problémák kumulatív jellegűek. Az eddigi kutatások középpontjában az infrastrukturális hiányok, a kedvezőtlen demográfiai szerkezet, a szociális hátrányok vizsgálata állt. Ezen hátrányok csökkentésére hozták létre a falugondnoki, tanyagondnoki hálózatot, sikerként könyvelhető el, hogy –mint kifejezetten magyar kezdeményezés- az Európai Unió is felfigyelt rá. Ennek fényében 2005-ben, Miskolcon megrendezésre került a *"Hátrányos helyzetű kistelepüléseken élők alapszolgáltatásokhoz való hozzáférése - Falu- és tanyagondnoki szolgáltatás"* szeminárium, melynek kapcsán John Halloran és Kerstin Calderón Vera - az Európai Bizottság külföldi és magyar szakértője - összességében sikeresnek ítélték meg a rendszert. Az alapszolgáltatásokhoz való hozzájutást sikerült elősegíteni, ám még számos kihívás elé néz a falu-tanyagondnoki rendszer. Személy szerint a legégetőbb kihívásnak a digitális esélyegyenlőség növelését tartom.

Ennek fényében, dolgozatomban a digitális írástudatlanság problémakörét vizsgálom a tanyasi életmódból fakadó hátrányok kontextusában. Azt próbálom bemutatni, miként lehet az internet adta lehetőségek révén hozzájárulni a társadalmi tőke növekedéséhez egy olyan faluban, ahol a lakosok 94%-a tanyán él.

Választásom nem véletlenül esett Zákányszékre, hiszen magam is tanyasi lakosként nap, mint nap szembesülök az itt élő emberek társadalmi problémáival. Fontosnak tartom, hogy ne csak szociális problémaként jelenjen meg a tanya, hanem mint fejlesztési lehetőség. Emellett egyetértek Bíró Andrással, aki 2007-ben megjelent munkájában megfogalmazza, hogy a vidék, a tanya sokaknak még mindig a „magyar ugar” szinonimájaként jelenik meg, egyet jelent a mezőgazdasággal és ebből kifolyólag a problémák orvoslását az agrárium modernizációján keresztül közelítik meg.¹ Úgy

¹ Bíró Nagy András (2007): Túl a magyar ugaron: Az integrált vidékfejlesztés lehetőségei Magyarországon. Budapest: DEMOS Magyarország Alapítvány

gondolom, hogy ahhoz, hogy a magyar vidék versenyképes legyen elengedhetetlen az informatikai infrastruktúra fejlesztése, az információáramlás felgyorsítása.

1.A tanyasi életmódból fakadó hátrányok

1.1.Térbeli hátrányok

Zákányszék sajátos tanyás településfejlődésből jött létre a 19. század közepén. A jelenleg 2758 lakosú település Csongrád megyében, Mórahalom kistérségben helyezkedik el 6607 hektáron, amelyből a belterületen a lakónépesség mindössze 6 % - a él.² Kutatások sora bizonyította, hogy a lakóhelyből fakadó egyenlőtlenségek leginkább a kistelepüléseket, de még inkább a tanyasi lakosokat sújtják.

1. ábra: Tanyaközségek a szegedi határban
(CSATÁRI B. 1980 nyomán)

A tanyasi embereket otthonuk térbeli elhelyezkedése és az ebből fakadó sajátos életmód különbözteti meg a társadalom egészétől. „Az Alföld sajátos paradox hely, de az önellentmondás egészen más, mint a délorosz sztyeppén. A paradox az, hogy szárazföld, egészen nyílt, túlságosan nyílt, végletesen nyílt, sokkal nyíltabb, mint az óceán, ezért az

² Helységnévkönyv adattár – 2011

<www.ksh.hu/docs/hun/hnk/Helysegnevkonyv_adattar_2011.xls> [2012-04-11]

ember védtelenebb és elveszettebb és az és föld határtalanabb ugyanakkor reménytelenebb...Ezért e táj nyíltsága annyit jelent, mint bezárva lenni.”³

A térbeli számtalan hátrányt vonz magával, azoknak az embereknek akik ezt az életformát választották, vagy ebbe születtek meg nagy utat kell megtenniük ahhoz, hogy a mindennapi életükhöz szükséges szolgáltatásokat igénybe vehessék a közeli településen vagy városban. Zákányszék abból a szempontból szerencsés helyzetben van, hogy Szeged, Mórahalom vonzáskörzetében helyezkedik el, mégis a távolságból fakadó problémák a fiatal és idősebb korosztályt egyaránt érintik. A zákányszéki tanyavilágból autóbusszal csaknem egy óra eljutni a városba. Csatári Bálint úgy véli, hogy a térbeli kirekesztettség főként a munkahelytől, iskolától való távolságban nyilvánul meg, másrészt pedig az intézményekhez, kulturális lehetőségekhez való hozzáférésben. *„Télen a hó, nyáron a homok miatt nehéz közlekedni. Elkésni meg nem lehet. A gyerekeket be kell vinni, munkába, ha megy az ember, jobban kell igyekezni.” (M., 42 éves férfi)*⁴

A tanyán óvodás, általános iskolás gyerekeknek a belterületi iskoláig napi 3-5 kilométert kell megtenniük. A tanyagondnoki hálózatnak köszönhetően ezeket a gyerekeket reggelente összegyűjtik és elszállítják az iskoláig vagy a buszmegállóig. A városi középiskolába járás problémája azonban ettől nem oldódott meg. Emellett úgy gondolom, hogy két tanyagondnok nem tudja az összes diákot iskolába szállítani.

1.2. Hátrányos megkülönböztetés

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a tanyasi gyerekeket hátrányos megkülönböztetés is sújtja az oktatási intézményekben. Ezt a tanyagondnokok és a lakosok véleménye is alátámasztja. *„A tanárok is úgy állnak hozzá a tanyasi gyerekekhez: biztos nincs hol fürdenie, biztos, hogy kevesebbet tud, mint a többi. Aztán, a gyerekek is csúfolják, hiszen lehet, a tanár nem szól ebbe bele. Így sok gyerek elkallódik, nem tanul tovább. Aki pedig nem tanul tovább, az itt fog élni a tanyán. A többiek, főleg akinek szakmája van vagy főiskolára ment, az elmenekül innét.” (K. 38 éves nő)*⁵ *„[...]a közeli városokba is átszállással órákat zötykölődő-fagyoskodó középiskolások nem vágnak vissza*

³ Hamvas Béla, idézi: Beluszky Pál (1988): Az „Alföld-szindróma” eredete. Tér és társadalom 2, és 8-9. old.

⁴ MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete (2005): Tanyakutatás - A Homokhátsági tanyák társadalmi és szociális problémái (tanulmányok), 92.old.

⁵ MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete (2005): Tanyakutatás - A Homokhátsági tanyák társadalmi és szociális problémái (tanulmányok), 92-93. old

szülőfalujukba, már csak azért sem, mert a „bejáró” dolgozó óriási hátránnyal indul a munkaerő piacon is. Így aztán természetes, hogy ezeken a településeken a munkanélküliek aránya gyakorta többszöröse (néhol 8-10-szerese) az országos átlagnak.”(Mezey Mihály, Óbánya polgármestere⁶)

1.3.Halmozott hátrányok

Napjainkban a migrációs folyamatok hatására a tanyai társadalom sokféle és nehezen azonosítható csoportból áll: tősgyökeres tanyasiak, őstermelők, mezőgazdasági vállalkozók, városból kiköltözők, stb. A tanyasiak jelentős hányada azonban idős, magányos, perifériára szorult ember, aki a régi közösségek szétbomlása miatt már egyre kevesebb szállal kötődik a társadalomhoz.⁷

Ezek a marginalizálódott tanyasi lakosok fokozottan rászorulnak a szociális ellátórendszerek adta segítségekre, jövedelmüket nagyrészt az állam által adott segély teszi ki. Az elszigetelten élő családok körében gyakoribbak a kezeletlen mentális és fizikai problémák, szenvedélybetegségek, ráadásul a gyermekjóléti alapellátásban részesülő, védelembe vett és családból kiemelt gyerekek között magas a tanyákon élők aránya.⁸ A fennálló problémákat tovább nehezíti az a tény, hogy a kültéri élet nehézségei miatt a fiatalok gyakorlatilag elmenekülnek a tanyákról. A homokhátsági külterületek főként a főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezőket nem tudja megtartani. Így hiányzik az a szellemi tőkével rendelkező réteg a tanyákról, ami húzóerőt jelenthetne. A Központi Statisztikai Hivatal 2001-es adatai szerint a tanyasiak több mint kétharmada csak általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Az alacsony iskolai végzettséggel együtt járó szakképzetlenség miatt magas a munkanélküliség aránya. Ahol a szülők munkanélküliek, vagy alkalmi munkából élnek ott a fiataloknak halmozott hátrányokkal kell megküzdenie. Nem véletlen, hogy azok, akiknek sikerül az egyetemig vagy a főiskoláig eljutnia ilyen körülmények között szinte menekül a tanyasi életmód elől. Így viszont az idős generáció egyedül marad a tanyán, nincs aki segíthetne rajtuk, törődne velük rendszeresen. A

⁶ A „Máté-effektus” és a vidéki Magyarország: Hogyan látja a kistelepülések jelenét Óbánya polgármestere? Innen: <http://www.magyarpolgarmester.hu/?site=104&c=158&menu=c02> [2012-04-21]

⁷ MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete (2005): Tanyakutatás - A Homokhátsági tanyák társadalmi és szociális problémái (tanulmányok)

⁸ Bárh János (2004.): Önszerveződési folyamatok a tanyavilágban. In: Csátári B. – Kiss A. (szerk.): Tanyai kaleidoszkóp, Kecskemét. 116-117 p.

magukra maradt idős emberek problémáin a tanyagondnokok próbálnak enyhíteni, akik élelmiszert, gyógyszert visznek, időnként ellenőrzik minden rendben van-e. Akik a tanyán született, egész életük munkája ide kötötte őket, nehéz elmozdítani innen, inkább vállalják a magányt és a kiszolgáltatottságot. Ebben a helyzetben a tanyagondnoki hálózat szükségességét érzékeltetik Bozói Imre, tanyagondnok szavai:

„[...] Mi vagyunk az összekötő kapocs a tanyán élő emberek és a város, a városi közösségek között, hogy a feladatunk elérhetővé tenni a külterületen élők számára azokat a szolgáltatásokat, szociális, és egészségügyi ellátásokat, melyek a belterületen élők számára magától értetődőek. Igyekszünk pótolni mindazt, amit a fájó lábak, a megromlott egészség, a kor előrehaladta már nem enged, és ami a tanyavilág háttérbe-szorulásának következtében elsorvadt: Házhoz visszük a meleg ebédet. Segítünk a téli tüzelő a beszerzésében. Felíratjuk a gyógyszereket, kiváltjuk azokat. Heti két alkalommal bevásárolunk. Rendszeresen ellenőrizzük a postaládákat. Felvesszük a hivatalos leveleket, nyugdíjakat. Befizetjük a csekkeket, számlákat. Kijuttatjuk a védőnői, a családsegítő és a gyermekjóléti szolgálat munkatársait a tanyai családokhoz. Gondozónőket viszünk ki, ha segítségre van szükség a tisztálkodásban, takarításban. Segítünk eljuttatni az érdeklődőket a közösségi rendezvényekre, háziorvoshoz, szakrendelésekre. Iskolába, óvodába szállítjuk a műúttól, tömegközlekedéstől távol lakó gyerekeket. Még hosszasan sorolhattam volna a feladatokat, amivel érzékeltetni szerettem volna, hogy mi minden okoz nehézséget a tanyavilágban elszigetelődött embereknek, és felhívni a figyelmet arra, hogy mekkora szükség van a tanyagondnoki szolgálatokra és az általuk közvetített szociális munkára. Hiszen ez az utolsó láncszem, ami összekapcsolja a szociális háló peremén, a tanya magányában élőket a helyi társadalommal.”⁹

1.4. Az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése

A fennálló társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére hozták létre a magyar szociálpolitika speciális elemét, a falu-tanyagondnoki hálózatot, amelyhez Zákányszék is csatlakozott 2009-ben a Homokháti Kistérség Többcélú Társulása Integrált Szociális és Gyermekjóléti Központ tagintézményeként. Elsődleges célja a külterületi lakott helyek

⁹ Bozói Imre (2006) Tanyagondnokok mórakalmi találkozója. Innen: Tanyai újság, december - http://www.morahalom.hu/pages/varos_al.aspx?1=1&id=1532725&type=48 [2012-04-11]

infrastrukturális hiányaiból fakadó hátrányok csökkentése, az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése.

Ennek fényében a Szervezeti és Működési Szabályzatban az alábbi szakfeladatok kerültek meghatározásra a zákányszéki tanyagondnoki hálózat számára:

- Házi segítségnyújtás
- Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás
- Szociális étkeztetés
- Idősek nappali ellátása
- Idősek ápolást- gondozást nyújtó ellátása
- Családsegítő szolgálat
- Gyermekjóléti szolgálat¹⁰

A tanyagondnoki feladatokat gépjárművel rendelkező személy látja el, aki maximum 400 tanyasi lakossal tart fenn rendszeres kapcsolatot, naponta átlag 80 km utat megtéve. Emellett koordinátori funkciókat is betölt a külterületi lakónépesség, illetve a település intézményei között. Zákányszéken jelenleg két¹¹ tanyagondnok látja el az említett feladatokat.

Fontosnak tartom, hogy a tanya illetve falugondnokok szerepkörének elkülönítését. Zákányszéken falugondnoki hálózat nem működik, hiszen csaknem 3000 lakosú településről van szó. A külterületen, tanyákon élők száma pedig a falu településjellegéből adódóan igen nagy, így itt a tanyagondnoki hálózat kialakítására volt szükség. A falu, illetve tanyagondnokság több ponton különbözik egymástól, ami alapvetően azonos, azok a célkitűzéseik, alapértékeik, közös problémák.

¹⁰ Homokháti Kistérség Többcélú Társulás Integrált Szociális és Gyermekjóléti Központ: Szervezeti és Működési Szabályzat (2009) Innen: http://www.homokhat.hu/pages/kisterseg_al.aspx?id=1560572 [2012-04-11]

Falugondnokok Duna- Tisza Közi Egyesülete- - http://www.falugondnoksag.hu/terkep/index.php?megye_id=0# [2012-04-11]

A tanyagondnoki, falugondnoki szolgálat különbségeit a következő ábra szemlélteti:

2.ábra: Falugondnoki és a tanyagondnoki szolgálat különbségei

Falugondnoki szolgálat	Tanyagondnoki szolgálat
Indítható bármely 600 főt meg nem haladó településen.	Indítható ott, ahol legalább 70 ill. legfeljebb 400 fő él külterületen.
A szolgálatot végző személy „helyi lakos” volta egyértelmű.	Egy több ezer fős település belterületén lakó tanyagondnok nem valószínű, hogy ismert és elfogadott lehet a külterületen élők körében.
A szolgálat működésének kapcsolatos irányítási, illetve adminisztrációs feladatokat a polgármesteri hivatal végzi.	A tanyagondnoki hálózat rendszerint egy meglévő intézménybe (pl. gondozási központ, családsegítő központ van integrálva)
Egy településen a szolgálatot egy fő látja el.	Egy településen több tanyagondnok is dolgozhat, 400 fő külterületi lakos ellátása oldható meg egy szolgálattal. Az egy tanyagondnok által ellátandó terület behatárolandó.

Forrás: Vidékfejlesztés. net

Az előzőekben Bozói Imre, tanyagondnok által megfogalmazott gondolatmenetből megragadott az utolsó mondata: „Hiszen ez az utolsó láncszem [lsd. tanyagondnoki hálózat], ami összekapcsolja a szociális háló peremén, a tanya magányában élőket a helyi társadalommal.”¹² Tény a tanyagondnok munkásságának szükségessége, ám ezzel a kijelentéssel nem érték teljes mértékben egyet. Az internet ugyanis nem csak a helyi társadalommal kapcsolja össze a perifériára szorultakat, hanem magával az információs társadalommal is.

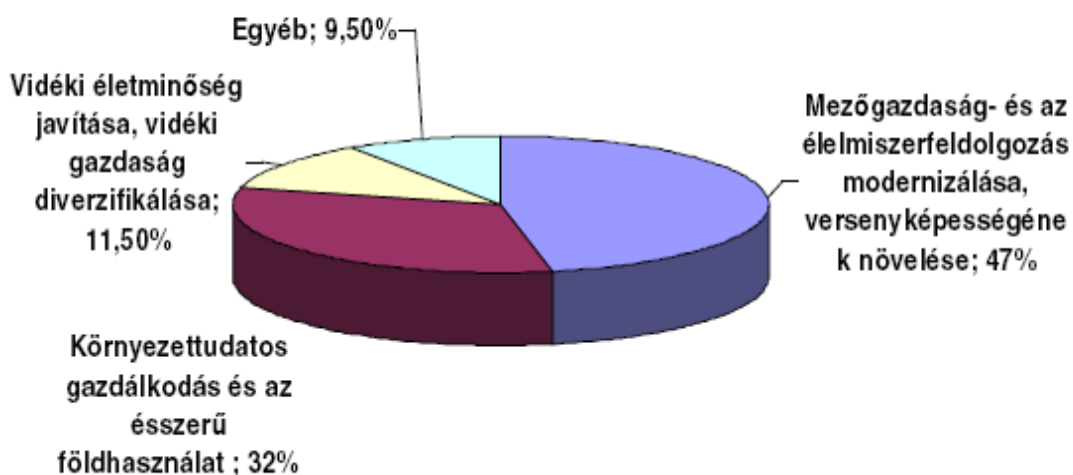
¹² Bozói Imre (2006) Tanyagondnokok mórachalmi találkozója. Innen: Tanyai újság, december - http://www.morahalom.hu/pages/varos_al.aspx?1=1&id=1532725&type=48 [2012-04-11]

1.5. A támogatások belterületi koncentrációja

2007-ben kidolgozták az „Új Magyar Falu Programot”, amely az első olyan kezdeményezés volt, mely a vidékre nem agráriumnaként tekintett és megemlítték az informatikai infrastruktúra fejlesztésének lehetőségét. A programot a mezőgazdaság megváltozott szerepköre hívta életre. Az a tradicionális megközelítés, miszerint a mezőgazdaság a vidéki gazdaság motorja, sem az Unió egészét, sem Magyarországot tekintve nem felel meg a valóságnak. A mezőgazdaság szerepe (amely a tanyasi lakosok elsődleges megélhetési forrását jelentette a korábbiakban), a nemzetgazdaság egészét tekintve csökkenő tendenciát mutat. A mezőgazdaság gazdasági szerepének visszaesését igazolja továbbá, hogy a magyar exportból való részesedése 1994 és 2005 között az élelmiszeriparral együtt számolva is 22,7 százalékról 7,2 százalékra esett vissza. Foglalkoztatási részesedése szintén jelentős csökkenést mutat. Mezőgazdasági termeléssel 2003-ban a 15 éven felüli népesség 15,9 százaléka foglalkozott, arányuk 1991-ben még 32,8 százalék volt. A mezőgazdasági munkát fő hivatásként végzők aránya 1994 és 2005 között 9 százalékról 5 százalékra esett vissza.

Az Új Magyar Falu Program alapvetően két nagy forrásból táplálkozik, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programból (ÚMVP) és Új Magyarország Fejlesztési Tervből (ÚMFT).

A rendelkezésre álló források célterületeinek megoszlása

Forrás: Új Magyar Falu Program

A témám szempontjából fontos informatikai infrastruktúra fejlesztése, információáramlás gyorsítása az „Egyéb” meghatározás alatt kapott helyett, a továbbiakban ezzel foglalkoznék.

4 ábra: Internetes ellátottság javítása, Gazdanet Program

	Konstrukció neve	Rövid tartalom
ÚMVP	GazdaNET program	Az informatikai infrastruktúra fejlesztése révén segítjük az agrárium és a vidék szereplőinek jobb tájékoztatását és tájékozódását az ügyintézés és pályázatok terén
GOP 311 KMOP 141	Hálózati infrastruktúra létrehozása	A szélessávú távközlési infrastruktúra kiépítésének és szolgáltatás beindításának támogatása Magyarország hátrányos helyzetű, üzletileg kevésbé vonzó kistérségeiben

Forrás: Új Magyar Falu Program

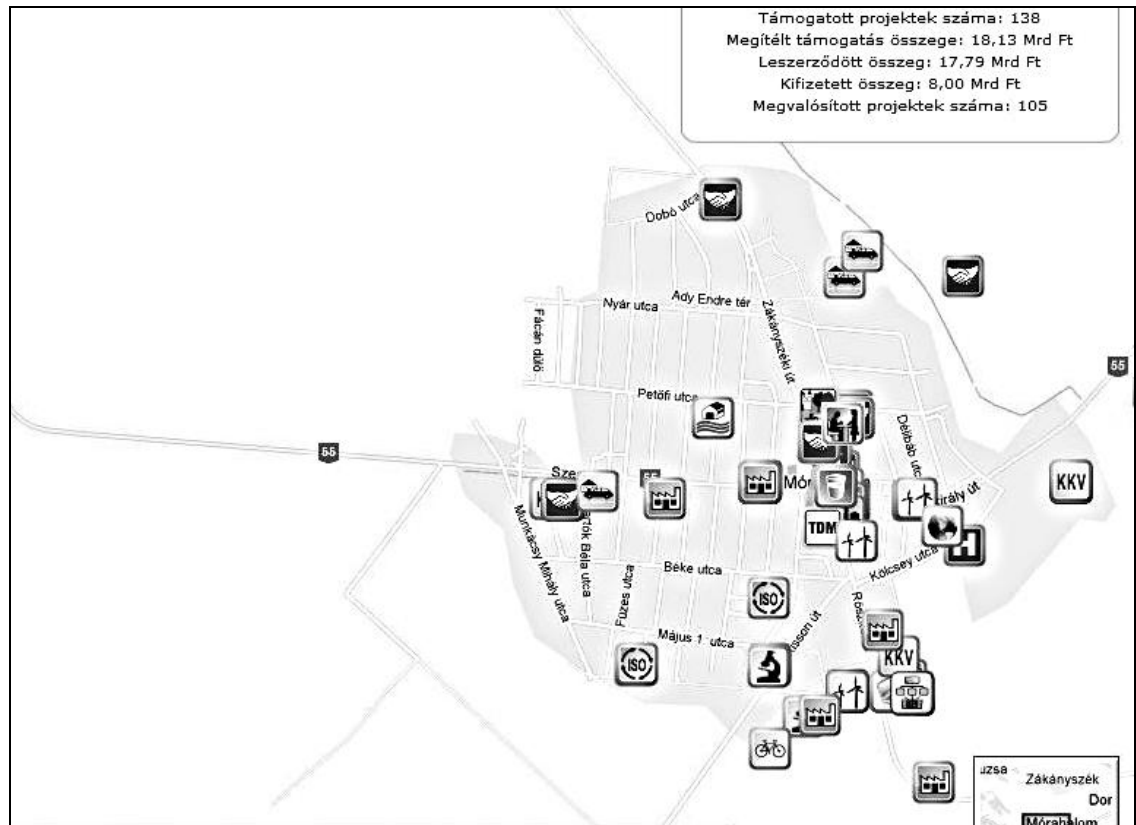
A GazdaNet program célja a mezőgazdasági termelők részére informatikai berendezések, illetve egyedi használatra számítógépes konfigurációk és a hozzá kapcsolódó internet hozzáférés beszerzésének támogatása. Zákányszéken sajnos egyik program kidolgozására sem került sor, úgy vélem remek előzménye lett volna a későbbiekben bemutatásra kerülő innovatív megoldásoknak.

Ehelyett az ÚMVP LEADER Falumegújítás és fejlesztés program keretében buszmegállók felújítására, települési honlap, stb. létrehozására került sor. Látható tehát a belterület „modernizációjára” fektetik a legtöbb hangsúlyt Zákányszéken. A külterületen EU-s pályázati programok keretében a tanyagondnoki hálózat kialakulására került mindössze sor.

Tanulmányozva a különböző fejlesztési programokat, mint az Új Széchenyi Terv, Új Magyar Falu Program, stb. arra a megállapításra jutottam, hogy a pályázati pénzek szinte kizárólag a belterületen összpontosulnak. Móráhalom a homokhátsági térségben rendkívüli ritka módon várossá nőtte ki magát, a rendszerváltást követően. Mégis azt látom, hogy ugyanaz a probléma, mint Zákányszéken. Kizárólag a belterület

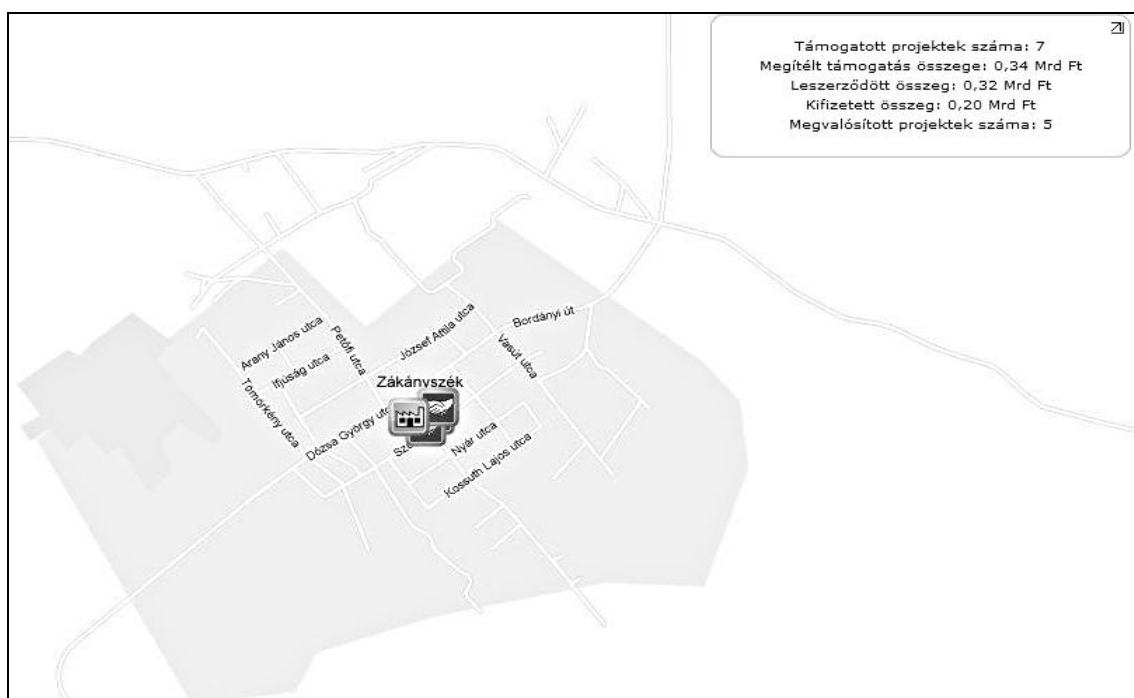
modernizálására van a hangsúly, a külterületen – akárcsak Zákányszéken – kizárólag a tanyagondnoki hálózat jelenti a megoldást a lakosok problémáira. A különbség mindössze annyi, hogy Mórahalmon több tanyagondnok tevékenykedik. A következő két ábra támogatások belterületi koncentrációját szemlélteti Mórahalmon és Zákányszéken:

5. ábra: Mórahalmon megvalósult fejlesztések

Forrás: <http://ujszechenyiterv.gov.hu/>

6. ábra: Zákányszéken megvalósult fejlesztések

Forrás: <http://ujszechenyiterv.gov.hu/>

A felsorolt példákban látható, hogy sem a kormány, sem az Európai Unió nem fektet hangsúlyt a tanyák fejlesztésére. Vajon mi ennek az oka? Csatári Bálint úgy véli, az Európai Unió azért nem foglalkozik a sajátos magyar településszerkezettel, ahogy ő fogalmaz: „*Minden nemzetnek a saját ügye, hogy vidékeit hogyan rendezze.*” Úgy véli a legfőbb probléma az, hogy Magyarországon még nem született egy olyan komplex vidékfejlesztési program, amelyben ennek a különösen fontos kulturális örökségnek a jövőjét meghatározná. Ellenpéldaként Finnországot említi, ahol a magyar tanyákhoz hasonló lappföldi szórványtelepüléseket támogatta az EU, hiszen ott megvalósult az előbb említett program.¹³

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a magyar jogi anyagban a tanya szó nem szerepel, egyetlen törvényben sem, így ebben a kontextusban maga a támogatása, fejlesztése is nehéz feladatot jelent.

¹³ A tanya mint a jövő települése. Interjú Duró Annamáriával és Csatári Bálinttal. Kérdező: Érczfalvi András
Innen: <http://www.mr1-kossuth.hu/archivum/tanya-mint-a-jovo-telepulese.html> [2012-04-30]

2.A digitális megosztottság

Az előzőekben próbáltam rámutatni arra, hogy a szociális egyenlőtlenségek mérséklése részben megtörtént a tanyagondnoki hálózat eredményes működésének köszönhetően. Az információs társadalom felől megközelítve úgy gondolom a digitális írástudatlanság problémája a homokháti térségben égető gondot jelent, a megfelelő infrastruktúra kialakítását követően a tanyagondnoki hálózaton keresztül, egyfajta szemléletváltással csökkenteni lehetne a fennálló egyenlőtlenségeket.

*„Digitális szakadékról egy társadalmon belül akkor beszélhetünk, ha szisztematikus és mély különbségek vannak egyes társadalmi csoportok között az információs technológiával kapcsolatos tudás és hozzáférés tekintetében.”*¹⁴ Egy másik definíció még inkább rámutat a problémára: *„A digitális szakadék azt a tényt írja le, hogy a világ lakossága felosztható olyan emberekre, akiknek van, illetve nincs hozzáférés - és akik rendelkeznek, illetve nem rendelkeznek a szükséges képességekkel- az olyan modern információs technológiák felhasználásához, mint például a telefon, a televízió vagy az internet.”*¹⁵

Zákányszék felől megközelítve ez azt jelenti, hogy az amúgy is hátrányos helyzetű külterületen élő lakosok nagy része nehezen vagy egyáltalán nem tud kapcsolódni az információs társadalomhoz, még a belterületen élő népesség magasabb arányban tud élni a technikai eszközök adta lehetőségekkel. A digitális megosztottság továbbá fennáll a városi és vidéki területek lakosai között, továbbá a magas képzettségűek és az alacsony végzettségűek között. A megosztottságnak számtalan kiváltó oka lehet, mint például az elégtelen infrastruktúra, a magas hozzáférési költség, a helyileg létrehozott tartalom hiánya, stb. Zákányszéken mindezen problémák fennállnak, főként a külterületen élő lakosok körében.

A digitális megosztottság tehát tovább növeli a társadalmi egyenlőtlenségeket, ezt leginkább a „Máté-effektus” problematikájával lehet illusztrálni: *„Mindannak ugyanis, akinek van, még adnak, hogy bővelkedjék; Akinek pedig nincsen, attól még azt is elveszik,*

¹⁴ Lengyel Gy. – Lőrincz L. – Siklós V. – Füleki D. (2002): Hidak a digitális szakadék fölött: egy kistérségi kutatás tapasztalatai.

Innen: http://www.ittk.hu/web/docs/klub/2002december/absztrakt_lengyel_gyorgy.ht [2012-04-21]

¹⁵ Gurstein, M. (2008): Mi a közösségi informatika, és miért fontos?. Információs Társadalom , 8. 25. old.

amije van" (Máté 25,29-30) Ez az információs társadalomba való beilleszkedés szempontjából azt jelenti, ahogy Gurnstein fogalmaz: „ *A jómódúak egyre jobb helyzetbe kerülnek, míg a lemaradók még inkább lemaradnak, mivel képtelenek kihasználni az IKT lehetőségeiből adódó előnyöket.* ”¹⁶

Ráadásul a húzóerőt jelentő értelmiségi réteg „menekülése” a tanyákról további problémákat generál. Az „ információs elitnek” így nem lesz kapcsolata azokkal a rétegekkel akik egyedül képtelenek integrálódni az információs társadalomba, vagy nem jutnak hozzá az IKT eszközökhöz,¹⁷ így a „*a lemaradók még inkább lemaradnak.*”

2.1. Teleház-mozgalmak - siker külföldön, kudarc Zákányszéken

A digitális szakadék áthidalására sokféle eszköz létezik, többek közt ilyen a teleház-mozgalom is. A teleház-mozgalom ideológiája azon alapszik, hogy közelebb hozza az információs technológiát a lakossághoz, emellett különböző közösségi funkciókat is betölt. A diffúzió-elmélet fényében a teleházaknak akkor van szerepe ha a számítógépek még nem terjedtek el a háztartásokban, hiszen ilyenkor a pótlólagos információ nyújtásával a közösségi tőke növeléséhez járul hozzá.¹⁸ Úgy gondolom, a hatékony felhasználás a teleházak esetében sem hagyható figyelmen kívül. (Tehát önmagában a hozzáférés biztosítása nem elegendő, hanem szükséges a képzés és egyéb programok biztosítása) Zákányszéken, a falu központjában működik teleház, azonban nem hatékonyan. Az eszközpark nem megfelelő (5 db elavult Windows 95 PC-vel rendelkeznek) – így maga a hozzáférés sem adott. A problémákat tovább fokozza a tény, hogy a hatékony felhasználás egyáltalán nem valósul meg, a teleház nem teleházként, hanem egyfajta „fénymásoló – nyomtató” intézményként funkcionál, így – figyelembe véve a teleház- mozgalom ideológiáját – valójában nem is beszélhetünk teleházzal.

¹⁶ Gurstein, M. (2008): *Mi a közösségi informatika, és miért fontos?*. Információs Társadalom 2008/8. 25. old.

¹⁷ Molnár Szilárd (2002): A digitális megosztottság értelmezési kerete. Információs Társadalom, 2.

¹⁸ Lengyel Gy. – Lőrincz L. – Siklós V. – Füleki D. (2002): Hidak a digitális szakadék fölött: egy kistérségi kutatás tapasztalatai. 134.old.

Úgy vélem, a zákányszéki teleház „kudarcához” többek között az vezethetett, hogy Zákányszék sajátos tanyás településjellege nem illeszkedik a mozgalom célkitűzéseéhez, azaz: közelebb hozza az információs technológiát a lakossághoz, azáltal hogy a közösségeket egy központi „térbe” vonzza. (Minél távolabb van az egyén a központtól, annál kevesebb információhoz jut) A tanyás településjelleghez a közösségi informatika olyan eszköze lenne hatékonyabban használható, amely az információt egymástól távol (minimum 5 km-re) elhelyezkedő szeparálódott egységekbe juttatja el.

Douglas Schuler (a közösségi informatika atyja), valamint a kanadai professzor, Michael Gurstein, Magyarországon szerzett tapasztalataik alapján vallják, hogy Magyarország a közösségi informatikában - több száz kistelepülésének jelenleg elszórt gyakorlatával - a világ élvonalában van, főként a teleház mozgalmak terén. Az említett kutatók mellett 2004-ben megrendezésre kerülő ENSZ konferencia szintén kiemelkedő jelentőségűnek ítélte a magyar teleház-mozgalmat.¹⁹

Úgy vélem az eddig elért eredményeket általános gyakorlattá fejlesztve, a teleházak révén megvalósult települési fejlesztéseket kiterjesztve a tanyai lakosság számára, valamint nemzetközi példákból tanulva a kistelepülések, tanyasi lakosok a korábbiaknál sokkal jobb feltételekkel tudnának integrálódni a hálózati társadalomba.

A következőkben néhány megvalósult külföldi gyakorlatot mutatnék be, amelyek példaként szolgálhatnak.

Az 1991-ben elindult ún. „nyugat-ausztráliai” modell középpontjában a teleházak révén történő távképzés áll. A teleházakat helyi képzési központokká alakították át, azokba a térségekbe, ahol erre nem volt alkalmas épület „mobil-teleházakat” hoztak létre, így fejlesztve a hálózatot.²⁰

További jó példa az ingyenes hálózati szolgáltatásokra a Brazíliában 2000 óta formálódó „Telecentros Brasil”²¹, melynek keretében franchise rendszereket építettek ki,

¹⁹ UNDP tájékoztató:
<http://www.un.kiev.ua/en/pressroom/news/483/> [2012-04-23]

²⁰ Gáspár Mátyás – Világfalu: <http://www.telefalu.hu/test/service.php?spec=&act=pageproc&ppid=3> [2012-04-23]

²¹ Telecentros Brasil: http://www.regency.org/telecentros_reviews.html [2012-04-23]

mint: ele-agriculture, tele-business, tele-culture, tele-education, tele-environment, tele-government, tele-health, tele-sports.

Indiában szociális és gazdasági megfontolások alapján a vidéki lakosok oktatására helyezték a hangsúlyt, ún. infokioszkokat hoztak létre, amelyek tudás- és képzési központként működnek. Néhány év alatt minden kistelepülésen - összesen 600.000 helyen - hoznak létre kisközösségi tudásközpontokat 2007-ig. A gyakorlat azért kiemelkedő, mert megvalósult az állami, üzleti, civil és tudományos szféra összefogása a cél elérése érdekében.²²

Michael Gurstein tevékenységének színhelyén, Kanadában valósult meg a dolgozatom tematikájába leginkább illeszkedő példa. Kanadában ugyanis az állam nagy hangsúlyt (és támogatást) fektet a közösségi informatikára. 1994 óta számtalan helyen építettek ki ún. CAP-okat (Community Access Points – Közösségi Hozzáférési Pont), amelyeket szélessávú hálózatba kapcsolnak. A program legfőbb célja a hozzáférési esély növelése által a digitális szakadék (Kanadában 'digitális megosztottság') csökkentése.²³

A távmunka gyakorlatának megvalósítására ösztönző példa a spanyol 'Fondo Formacion', amely 1999 óta formálódik a közösségek szolgálatában.

Még számtalan példát lehetne felsorolni külföldi kezdeményezésekre, a lényeg viszont mindenütt ugyanaz: A hálózatot ne csak internetezésre használják a lakosok, hanem olyan problémák megoldására, amelyek egy közösség mindennapi életében felmerülhetnek. Emellett növekedjen a társadalmi tőke, valósuljon meg a közösségi integráció, csökkenjenek az egyenlőtlenségek, az internet- és az azon keresztül hozzáférhető tudás – legyen mindenkié.

²² Sustainability, scalability and collaboration for taking ICTs to every Indian village. From: Digital Opportunity Channel <http://archive.digitalopportunity.org/article/view/98967> [2012-04-23]

²³ Canada Budget 2012: Community Access Program <http://shawnggray.ca/?p=1378> [2012-04-23]

2.2. Teleház helyett kiszélesített hozzáférési lehetőségek a közösségi fejlődésért

Manuel Castells úgy véli, hogy az információ minden fejlődés alapeleme, a technológia lehetővé teszi a társadalmak számára önmegváltoztatásukat. Rámutat arra is, hogy a technológia önmagában nem elég, a fejlődés hatása az információ feldolgozásán múlik. (Így jön létre az új társadalmi struktúra, ún. „informacionacionalizmus.” vagy hálózati társadalom, ahol megkülönböztetjük a ’netizeneket’ és a kimaradókat, a köztük fennálló ellentét jelenti az új hálózati formában a társadalmi egyenlőtlenséget.) Napjainkban az információhoz elsősorban az interneten keresztül juthatunk hozzá.²⁴ Ennek fényében a digitális egyenlőtlenséget általában az internethasználat alapján mérik.

Dolgozatomban éppen ezért azt vizsgálom, hogy milyen hatásai lennének annak, ha Zákányszék tanyavilágában megvalósítanák a „kiszélesített hozzáférési lehetőségeket”, azaz széles sávú internet kötné össze a tanyai lakosokat egymással és a belterülettel. Úgy vélem önmagában a hozzáférés nem szünteti meg a digitális szakadékot, a hatékony felhasználás érdekében egyaránt szükséges lakosok és a tanyagondnokok képzése. A hatékony felhasználás azt jelenti, hogy miután a hozzáférés már adott, meg kell tanítani a lakosokat arra, hogyan használják ki az internet adta lehetőségeket, hogy azok közösségi fejlődést eredményezzenek.

Úgy vélem a kiszélesített hozzáférési lehetőségek megvalósítandó infrastruktúrájaként a WiMAX IEEE 802.16-rendszer lenne a leghatékonyabb a vezeték nélküli technológiák közül. Olyan területeken ugyanis, ahol még nem került sor megfelelő szélessávú hálózat megvalósítására, megoldást jelenthet a lakosok internet hozzáféréseinek alternatívájaként.

A rendszernek számos előnye van, amely alkalmassá teszi arra, hogy a kültéri területeken megfontolásra kerüljön a kiépítése. Legnagyobb előnye a magas sáv szélesség, illetve az áthidalandó távolság széles spektruma. Az alábbi két ábra ezen előnyöket szemlélteti a további vezeték nélküli technológiák kontextusában:

²⁴ Castells, M. (2005): A hálózati társadalom kialakulása. Budapest: Gondolat

7.ábra: Adatsebesség vezeték nélküli technológiákban

	<i>Csatorna sávszélessége</i>	<i>Maximális adatsebesség</i>	<i>Spektrális hatékonyság</i>
WiFi 802.11a/g	20 MHz	54 Mbps	~ 2,7 bps/Hz
WiMAX 802.16a	3; 6; 5; 10; 20; 25 MHz 1,75; 3,5; 7; 14; 28 MHz	70 Mbps *	~ 5 bps/Hz
EDGE	200 kHz	384 kbps	~ 1,9 bps/Hz
UMTS	1,25 MHz	2 Mbps	~ 1,6 bps/Hz

Forrás: Horváth Zoltán BME HIT

8.ábra: Az áthidalható távolság

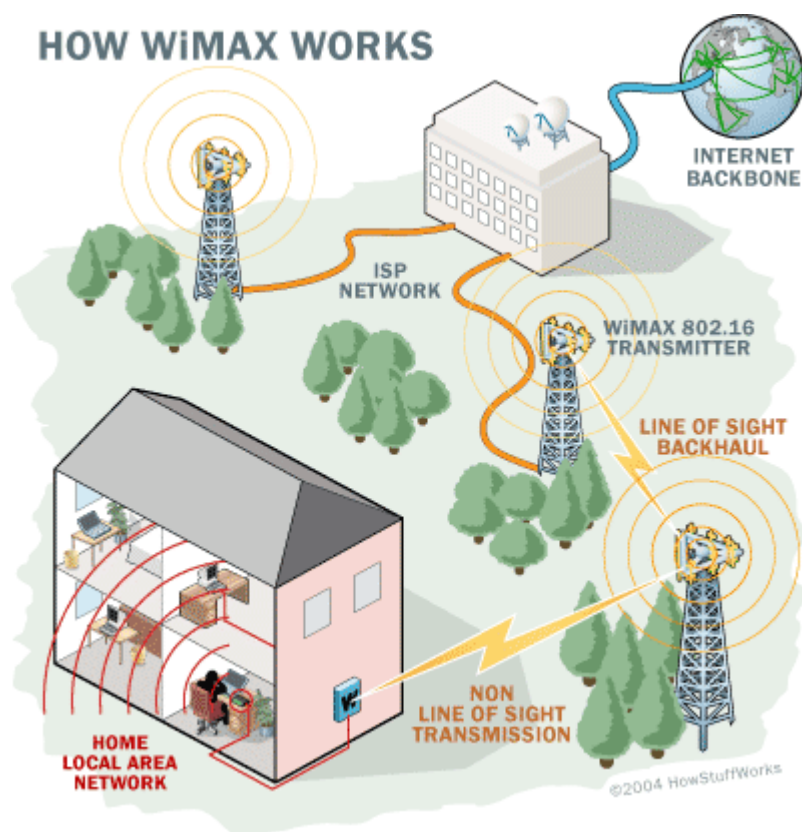
	<i>Zárt térben</i>	<i>Közvetlen rálátással</i>
WiFi - 802.11a/g	20-50 m	300-1000 m
WiMAX - 802.16a	50-300 m	48 km
GSM	500-1000 m	20 km
UMTS	50- 300 m	3 km

Forrás: Horváth Zoltán BME HIT

A WiMAX berendezések elérhetőek kültéri és beltéri használatra egyaránt. Esetünkben mindkét opció alkalmazása javallott, ugyanis kizárólag beltéri egység kiépítése

esetén az egyénnek lényegesen közelebb kell lennie a WiMax bázisállomáshoz, melynek következtében az adott terület lefedéséhez a kiépítendő bázisállomások száma egyenes arányban nő a beruházási költségekkel. Amennyiben kültéri berendezések is elhelyezésre kerülnek, sokkal nagyobb távolságban elérhetővé válik a WiMax szolgáltatás, amely tény alkalmas a tanyai életmódból fakadó legnagyobb hátrány, a földrajzi távolság költséghatékony áthidalására. Mint minden rendszernek a WiMaxnak is megvannak a maga korlátai, amelyek a szolgáltatás hatékonyságának lefelé ívelő tendenciáját jelenthetik. A WiMax rendszer speciális tulajdonsága ugyanis az, hogy a rendelkezésre álló sávszélesség megosztható a felhasználók között egy meghatározott frekvencia tartományban. Amennyiben túl sok aktív felhasználó csatlakozik egy meghatározott frekvenciatartományban, úgy mindenki elosztva kapja meg a rendelkezésre álló sávszélességet, ami lassú válaszidőt eredményezhet. Ennek ellenére mégis sávszélesség hatékonyabb megoldásról beszélhetünk, mint egy Wi-Fi rendszer esetében. Ennek fényében érdemesnek tartom, hogy kitérjek arra, miért nem az evidensnek tűnő Wi-fi hálózat kiépítését tartom optimális lehetőségnek. Az okok alátámasztásához szükséges egy rövid műszaki áttekintés a két rendszer esetében. Mindkét rendszer esetében vezeték nélküli hálózatról beszélünk, a különbség, hogy a bázisállomáshoz való csatlakozás során a WiMax programozott algoritmust használ a felhasználó azonosítására, amely stabilabb működést eredményez egy esetleges sávszélesség túlerheltség alatt is. Másrészt – a Wi-Fi-vel ellentétben - szimmetrikus sávszélességet biztosít hosszabb távolságokra, kisebb zavarral. (Alacsonyabb frekvencia-tartománya kevésbé érzékeny a jel-zaj viszonyokra így lényegesen jobb minőségű szolgáltatás nyújtható.) A Wi-Fi- legnagyobb hátránya az, hogy kis hatótávolságú (kb. 10 méter), ezáltal nem alkalmas olyan távolságok lefedésére, amelyek egy tanyasi környezetet jellemeznek. Ezzel szemben a WiMAX nagy távolságok (~48 km) áthidalására is alkalmas.

8. ábra: Rutális területeken WiMax hálózat kialakításához szükséges eszközök

25

Forrás: Horváth Zoltán BME HIT

²⁵ Horváth Ádám: IEEE 802.16 - WiMAX

Innen: http://www.hit.bme.hu/~szabo/media_alk/2008/WiMAX.pdf [2012-05-01]

3. Az innováció

3.1. Az innováció befogadásának előfeltételei

A tradicionális közösségekben az egyén térhez kötött, világról alkotott viszonyát az a települési környezet határozza meg, amelyben él. Az innováció hatékonysága elsődlegesen azon múlik, miként sikerül beilleszteni ebbe a tradicionális világba, az emberek mindennapjaiba az újdonságot. „[...] a „lemaradók” nem rendelkeznek véleményformáló pozíciókkal, erősen helyhez kötöttek, mondhatni izoláltan élnek, referenciapontjuk a múlt. Döntéseikben az előző generációk viselkedését veszik alapul, a tradíciók követése miatt lassan, gyanakvóan fogadják az újításokat, nem a változásokat, a fejlődést elősegítő utakat, hanem az élet fix pontjai keresik.”²⁶ Zákányszéken ezek a tradíciók a tanyasi, mezőgazdasági fizikai dolgozó „habitust” jelentik. Éppen ezért olyan elsősorban újszerű megoldásra van szükség, amely maga után vonzza a többi fejlesztési lehetőséget. (lásd alább: videokonferenciás tanácsadás, amely alkalmazkodik a termelők igényeihez.)

Fontos, hogy az innovációt kiváltó korábbi tevékenység gazdasági, társadalmi haszonban nyilvánuljon meg. (Rogers – idézi Szarvák Tibor).²⁷ Szükség van tehát az embereknek egyfajta „biztosítékra”, hogy az innováció használatába belefektetett idő megtérül. Erre példaként a későbbiekben részletezésre kerülő távmunkát emelném ki. Eben az estben azok az egyének, akik részt vesznek egy e-learning - tanfolyamon biztosítani kell azt, hogy megszerzett tapasztalataikat a távmunka keretei között kamatoztassák. (lásd alább: Bátonyterenye példája). Rogers emellett kiemeli, hogy ügyelni kell arra, hogy az innováció minél kevesebb mentalitásváltással és kockázati képességgel jelenjen meg. Ennek értelmében a Zákányszéken megvalósuló fejlesztéseknél olyan lehetőségeket igyekeztem számba venni, amelyek alkalmazkodnak a lakosság igényeihez, valamint megoldást jelentenek a tanyai életmódból fakadó legnagyobb hátrányra – a távolságra. Az idős lakosok részéről a kapcsolattartás megvalósulása, a termelők részéről a különféle agrárinformációs rendszerekhez való hozzáférés, felszabaduló idejükben pedig a távmunka – amely a munkanélküliség kiküszöbölésére is alkalmas.

²⁶ Molnár Szilárd (2002): A digitális megosztottság értelmezési kerete. Információs Társadalom, 2. 84-85. oldal

²⁷ Szarvák Tibor (2004): A digitális szakadék, mint új periféria-képző jelenség. Tér és Társadalom, 18. 57-75. oldal.

A konkrét fejlesztés megvalósítása előtt fontos a helyi közösségek tájékoztatása, motiválása, mivel a jövőbeni felhasználók valószínűsíthető, hogy nincsenek tisztában azzal, milyen lehetőségek tárulnak eléjük az IKT használata révén. Az idős tanyasi lakosok aktivizálását úgy vélem leghatékonyabban a tanyagondnokok tudnák megvalósítani, mivel eddigi tevékenységüknek köszönhetően személyes, bizalmi kapcsolatot alakíthattak ki a lakosokkal, így egyfajta húzóerőként jelenhetnének meg ezen közösség szemében. A tanyagondnokok legfőbb feladatának az idős generáció motivációját tekintem az innováció tradicionális közösségbe való integrálása céljából. Ennek fényében a tanyagondnokok közösségi aktivizáló funkciójának az innováció bevezetésének előkészítő szakaszában kell sort keríteni. A tanyasi közösség további rétegeinek motiválása sem hagyható figyelmen kívül, fontosnak tartom e tény fényében Zákányszék „közszerelőinek” szerepvállalását is. A termelők részéről a falugondnok irodája előtti sorban állást kiválthatná az e-ügyintézés.

Ahhoz, hogy a szolgáltatás valóban hatékonyan működjön az fontos feladat a tanyagondnokok továbbképzése, hogy képessé váljanak megváltozott szerepkörük ellátására. Jelenleg a képzés keretében a tanyákon végzendő alapfokú szociális szolgáltató feladatok ellátására; a hivatalokkal, intézményekkel, szervezetekkel való kapcsolattartásra; a rászorulóknak megfelelő segítségnyújtásra; emberi kapcsolatok ápolására a település lakosaival, rászorulóival; a hagyományok, az összefogás erősítésére, a közösségi alkalmak megteremtésére készítik fel a tanyagondnokokokat. Ha a falu-illetve tanyagondnoki képzést kiterjesztenék IT mentori feladatkörökkel, úgy gondolom hatékony munkát végezhetnének a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése terén, hiszen a két szakma céljai ugyanazok.

3.2.Néhány opció a szakadék áthidalására

Tekintve az internet adta lehetőségek széles tárházát, csak néhány fejlesztési opciót mutatnék be röviden, melyek a társadalmi tőke bizonyos fokú növekedését eredményezhetnék Zákányszéken.

A következő szolgáltatások bevezetésére kerülhetne sor:

- távmunka
- e-learning
- videokonferenciás tanácsadás
- e-ügyintézés

A hatékony felhasználásnak köszönhetően a lakosság marginalizálódott rétegei beágyazódhatnak az információs társadalomba, az internet révén megszűnnének a távolságok, a fizikailag távol élő tanyasi lakosok interakcióba léphetnének egymással így a magányosság érzetének csökkenése mellett újfajta közösségi hálózat alakulna ki. Úgy gondolom ez másrészt az akadálymentesítés egy jó példája, hiszen a külterületi lakosoknak nem kell hosszú utat megtenni azért, ha információra van szükségük, ráadásul a külterület és a belterület virtuális integrációja is megvalósulhatna.

3.2.1. Távmunka, mint kitörési lehetőség

Napjainkban a nagyszámú tanyasi lakosoknak munkalehetőséget adó mezőgazdaság foglalkoztatási lehetőségei Európa-szerte drasztikusan lecsökkentek, ennek következtében a foglalkoztatottak nagy része a tercier szektorban dolgozik. Ez a folyamat következtében a vidéki lakosok munkalehetőségei erősen beszűkültek. A mezőgazdasági foglalkoztatottak arányának jelentős csökkenése már a 80-as években jelentős munkanélküliséget generált a vidéki területeken.²⁸ Az alternatív foglalkoztatási lehetőségek - mint például a Zákányszéken megvalósult közmunka program – a mai napig nem oldották meg a problémát, és a megélhetés biztosításának hiányában a vidéki térségek elnéptelenednek.

Az információs technológia terjedése azonban lehetőséget nyújt a gazdaság térszerkezetének átalakítására, az újszerű munkaszervezési módok révén megreformálja a foglalkoztatást is.

A távmunka rugalmas és költséghatékony megoldást jelenthet a tanyasi lakosok számára. Az egyre növekvő szolgáltató központok, telefonos ügyfélszolgálatot és értékesítést nyújtó szolgáltatók, a kötvények és kártyák rögzítését végző biztosítók, a könyvelőirodák munkavállalói mind-mind könnyen betanítható és számítógépen végezhető tevékenységeket végeznek. Mindezen lehetőségek vonzóak a nagyszámú adminisztratív munkaerőt foglalkoztató vállalatok számára is az iroda-és bérköltség által realizálható költségcsökkentés miatt.²⁹

²⁸ Forgács Tamás (2011): A távmunka területfejlesztési aspektusai. Tér és Társadalom. 2011/23. 106-123.old.

²⁹ Forgács Tamás (2011): A távmunka területfejlesztési aspektusai. Tér és Társadalom. 2011/23. 106-123.old.

Az interneten keresztül zajló *táv munka* révén megszűnő földrajzi távolságok lehetővé teszik azt, hogy a munkaerő bárhol dolgozhasson, ez az elmaradott térségek gazdasági fejlődéséhez vezet.³⁰ Ez a „helyfüggetlenség” teszi a távmunkát egyedülálló lehetőségé. Bátorterenyé község példájára Zákányszéken is megvalósulhatnak a közhasznú távmunka rendszer.³¹ Úgy gondolom, a távmunka tökéletesen összeegyeztethető az e-learning gyakorlatával, megvalósulása egyfajta következménynek tekinthető: A tanyasi lakos a mezőgazdasági idényszezont követően, felszabaduló idejében távoktatás révén új szakmát tanul, majd újonnan megszerzett tudását a távmunka keretei között kamatoztatja. Egy rövid képzéssel a lakosokat könnyedén fel lehet készíteni néhány alapvető információ kommunikációs eszközön végzett tevékenység ellátására. Egyes adatrögzítési és adatfeldolgozási munkakörök betanítható jellege lehetővé teszi, hogy gyakorlatilag bármely alapképzettséggel rendelkező munkavállaló képes legyen a munkafeladatok megfelelő ellátására.

A rendszer alkalmas lenne továbbá munkanélküliek, illetve megváltozott munkaképességűek foglalkoztatására. Bátorterenyében adatrögzítő központot hoztak létre, ahol a távmunkások az állami szféra számára végeztek munkát (Országos Nyugdíjfolyósító Igazgatóságnak dolgoztak). Úgy vélem az állami és az üzleti szektor részéről egyaránt lenne igény távmunkások foglalkoztatására, hiszen az „e-munka” hozzájárulhatna a munkanélküliség csökkentéséhez.

Tapasztalataim szerint tanyasi lakosság körében mindezen lehetőségek igénybevételére van igény. Az igény alapja a sajátos homokhátsági, tanyasi mentalitás, ami örökös mozgásra sarkall. „*Vagy akarsz valamit, vagy elvisz a szél homokostul.*”- tartja a mórakalmi mondás.

A lakosok véleménye mindezt alátámasztja:

„Szeretek itt élni, szabad az élet, állataink vannak, sok baromfi, ad valamennyi munkát a tanya, de más munkám nincsen, rossz az egészségem. Jó lenne valamit csinálni, jó lenne

³⁰ Centre for Regional Studies (2005): New Economy in Space International Trends and Hungarian Characteristics - Hungarian Spaces and Places: Patterns of Transition. p. 236-258.

³¹ Közhasznú távmunka Bátorterenyén – romáknak (2003)
Innen: <http://www.telefalu.hu/test/service.php?act=irattar&did=9&fv=149> [2012-04-12]

két lábon állni. Télen még kevesebb a munka, lassabban is telik az idő, dolgoznék én télen szívesen, idő mint a tenger” (K. Júlia, 52 éves tanyasi lakos)

„Itt élök 47 óta ebben a gettóban, nem kapok nyudíjat, gyógyszerrel élök, munkám nincsen, néhány tyúkom van, semmi más...Mögvagyok, csak nagyon nehezen... Amilyen utak vannak nehéz innen kijutni, 65 esztendő vagyok minnyá...Szeretnék még éldögélni, dógózni. A rádióbul, mög a tévéből vöszöm az információkat a világról...elavút, de ez van, jó vóna más is” (K. András, 65 éves tanyasi lakos)

„Eddig nem is vót ilyen rossz állapotom mint most, heten vótunk, itten nőttek a gyerekek, űk most mórán dolgoznak, zákányszékön, szegedön, én itt maradtam a tanyán..Régebben én még két évvel ezelőtt mindönt mögtermeltem magam, de mostmán érzöm, hogy a 90-et átléptem, de dógóznék én még ha löhetne.” (P. Jánosné, 92 éves tanyasi lakos)

A kiemelt interjúrészletekből látható, hogy a lakosságnak vannak információigényei, nem utasítják el a távmunkát, hiszen dolgozni akarnak. A későbbiekben mindenképpen fontosnak tartanám egy „tudásvagyon- térkép”- en modellezni azt, mihez is mérjük a lehetséges munkában foglalt értékhozzáadást

3.2.2. Lehetőségből igény

Véleményem szerint a távmunka megvalósulása egy olyan úttörő megoldás lenne, amely miután a lakosság életében megszokottá vált, maga után vonzaná a további internet adta előnyök iránt felmerülő igényt.

Az információs társadalomba való beilleszkedés fontos momentuma a tanulás. Az *e-learning* révén a tanyasi lakosok a tér-idő korlátokat leküzdve tanulhatnak új szakmát, nyelveket alkalmazkodva a Life Long Learning kihívásaihoz. A középkorosztály számára főként télen lehet előnyös, mikor az időjárási viszonyok miatt nem folyik mezőgazdasági termelés. Az elmagányosodott idős lakosok, a tanyagondnokok támogatásával viszont egész évben részesülhetnének az internet adta lehetőségekből. Emellett, ha tanulni már nem is szeretnének, az interneten keresztül felvehetik sorstársaikkal, távol élő rokonaikkal is a kapcsolatot, így az internet azon funkciója: mint a „generációk egymásra találásának”eszköze is érvényesül.

A *videokonferenciás tanácsadás* a Györkönyi Teleházban bemutatott videotelefonos tanácsadó szolgálat³², valamint a tanyagondnoki hálózat keretében megvalósult jelzőrendszeres házi segítségnyújtás továbbfejlesztett változata lenne. A tanácsadó szolgálatnak a Zákányszéki Teleház lenne a központja, ahonnan felmerülő igény esetén szakértők tájékoztatnák a külterületi lakosokat közszerológati ügyekkel kapcsolatban. (pl. mezőgazdasági tanácsadás, foglalkoztatottság, adózás, társadalombiztosítás, jogszolgáltatás, szociális ellátás, egészségügy, stb.) A videokonferenciás tanácsadást úgy képelem el, hogy a teljes lakóközösség igényeit lefedő szolgáltatások megvalósítására kerüljön sor. Az idős, tanyán rekedt emberek veszély esetén segítségért fordulhatnak, emellett a tanyagondnokokkal is folyamatos kapcsolatot tudnának fenntartani.

A termelők csatlakozhatnak a Csongrád Megyei Agrár Információs rendszerhez, melynek során a lakosok szaktanácsadók, valamint a teleház munkatársai segítségével tájékozódhatnak az aktuális hírekről, pályázatokról, hozzáférhetnek agrármeteorológiai előrejelzésekhez, illetve a mezőgazdasági parcellaazonosító rendszerhez is (MEPAR).³³ Lehetőség lenne e-tanácsadásra is, a termelők kéréseket tehetnék fel, melyekre szakértők válaszolnának a falugazdász bevonásával.

Az *e-ügyintézés*re az idős lakosok otthonaiban, a tanyagondnok közreműködésével valósulna meg, akik segítenék a lakosokat a hivatalok, pénzintézetek, közmű-szolgáltatóknak az elektronikus rendszerében való eligazodását. A többi korosztály részt vehetne a teleházban egy ezzel kapcsolatos tanfolyamon, melyet követően önállóan képesek lesznek alkalmazni tapasztalataikat. Ha mégis kérdésük merülne fel az e-ügyintézés közben, igénybe vehetik a videokonferenciás tanácsadást.

Mindezen szolgáltatások bevezetése előtt érdemesnek tartom bevonni magát a lakóközösséget a tervezésbe, továbbá egy igényfelmérés keretében feltérképezni mire van szükség a megcélzott területen, így a megvalósult szolgáltatások a közösség igényeiben tükröződnének és ezáltal járulnának hozzá a tényleges fejlődéshez. Természetesen számolni kell azzal a lehetőséggel is, hogy a távmunka közösség szemében nem jelent megoldást a mindennapi élet problémáira. Ebben az esetben az igényfelmérés eredményi

³² Csizmár elsőként mondta ki ... (2005)

Innen: <http://www.telefalu.hu/test/service.php?act=irattar&did=9&fv=1492> [2012-04-11]

³³ Csongrád Megyei Agrárinformációs Rendszer - <<http://www.gazdaportal.hu/>> [2012-04-11]

ravilágítanak arra, hogy a közösség részéről mely IKT - eszköz alkalmazása lenne az, amely az érintettek életében tényleges és hosszú távú hatást gyakorolna.

Összegzés

Véleményem szerint, ha az említett fejlesztések közül legalább egy megvalósulna, az Zákányszék tanyavilágának nagyfokú fejlődését eredményezné. Az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet kutatócsoportja szerint az elmaradott területek internet, térinformatikai vagy infrastruktúra fejlesztésével ugyanolyan fejlődést lehetne elérni, mint a *„amilyen fejlődést a hűbéri korlátoktól részben mentes, s az országban a tipikus, a sajátosan felzárkózó, paraszt-polgári mezővárosi fejlődés jelentett a 15-19. század során.* „³⁴ Természetesen célcsoportonként más-más módszerekkel és eszközökkel kell a fejlesztést megvalósítani, de a tanyavilág megőrzése közös, osztársadalmi, európai szintű érdek.

A tanyasi életmódból fakadó legnagyobb hátrány a térbeli elhelyezkedés. Éppen ezért van szükség az IKT eszközök növelésére a tanyákon. Ugyanis, az információs technológia egyik legígéretesebb aspektusa az, hogy áthidalja a térbeli távolságokat. D.T. Quah már 2001-ben megjelent munkájában rámutat arra, hogy a gazdasági eredményesség nem attól függ, hogy mekkora földrajzi távolságot kell áthidalni, hanem az egyén kapcsolódik-e az internethez, vagy sem.³⁵

Annak ellenére, hogy évtizedek óta zajlanak tanyákkal kapcsolatos kutatások még mindig nem tudjuk azt, mekkora a lakónépesség száma, kik élnek ott, még magára a „tanya” szóra sincs pontos definíció. Így nehéz megmondani mi lesz a sorsuk. Mindenesetre a szakértők bizakodóak. A tanya létezni fog a jövőben is, de valószínűleg teljesen megváltozott szerepkörrel. Annyi bizonyos, hogy ha van kövesút és villany, város vagy fejlett község vonzáskörzetében helyezkedik el, a tanya élhet tovább a következő 10-20 évben, ha ez nincs halálraítél.

Ráadásul a tanya, mint fogalom nem szerepel a magyar törvényalkotásban, így az Európai Unió támogatására sem számíthat, ebben a kontextusban a fejlesztések is hatalmas kihívást jelentenek, de mindenképpen szükségesek, gondolnunk kell arra a közel 200 000 lakosra, akik még a *„homok hátán is megélnek”,* és küzdenek. Ha megszűnnek a tanyák,

³⁴ MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet (2003): Régiók az információs társadalomban. Kecskemét: MTA RKK. 118. old.

³⁵ Quah, D. T. (2001): Economic Growth: Measurement.
Innen: <http://econ.lse.ac.uk/~dquah/p/0108iesbs.pdf> [2012-05-01]

akkor a természet visszaveszi azt, ami az övé volt, és akkor valóban azt mondhatjuk: „elvadult tájon gázolok”.

Végezetül egy homokháti polgármester bizakodó szavai:

„Hiszünk abban, hogy szükség van a tanyákra, hiszünk abban, hogy ez a százezer épület otthon is lehet. Hiszünk abban, hogy jó kezekben van a gazdálkodás a tanyai őstermelőknél, és segíteni tudjuk a kisgazdaságokat az Unió kihívásai közepette is. Hiszünk a tanya „mindig megújuló képességében”. Hiszünk abban, hogy a tanya, mint érték, mint kincs fennmaradása nemzeti érdek. Tudjuk azt, hogy sok lemaradás van a külterületen. Tudjuk, hogy a népességnövekedés mellett vannak kedvezőtlen társadalmi folyamatok is a tanyán. Tudjuk, hogy nemcsak infrastrukturális fejlesztések kellenek. Tudjuk, hogy a területi adottságok miatt a fejlesztések fokozott összehangolására van szükség a költséghatékonyság érdekében.

De tudjuk, hogy ezek elmaradása a tanya népességmegtartó képességének és képességmegtartó népességének csökkenéséhez vezethet. Bízunk abban, hogy a tanya sorsa nem az, hogy jómódú(?) külföldiek szórakozóhelye legyen. Bízunk abban, hogy gazdaságaink felveszik a versenyt uniós társaikkal. Bízunk abban, hogy a szociális problémákat orvosolni tudjuk. És végül bízunk a segítségben: bízunk abban, hogy kezdeményezéseinek partnerekre és főként támogatókra találjanak.”³⁶

³⁶ MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete (2005): Tanyakutatás - A Homokhátsági tanyák társadalmi és szociális problémái (tanulmányok). 89.old.

Felhasznált irodalom

- A „Máté-effektus” és a vidéki Magyarország: Hogyan látja a kistelepülések jelenét Óbánya polgármestere? Innen: <http://www.magyarpolgarmester.hu/?site=104&c=158&menu=c02> [2012-04-21]
- A tanya mint a jövő települése. Interjú Duró Annamáriával és Csatári Bálinttal. Kérdező: Érczfalvi András
Innen: <http://www.mr1-kossuth.hu/archivum/tanya-mint-a-jovo-telepulese.html> [2012-04-30]
- Bárány János (2004.): Önszerveződési folyamatok a tanyavilágban. In: Csatári B. – Kiss A. (szerk.): Tanyai kaleidoszkóp, Kecskemét. 116-117 p.
- Bíró Nagy András (2007): Túl a magyar ugaron: Az integrált vidékfejlesztés lehetőségei Magyarországon. Budapest: DEMOS Magyarország Alapítvány
- Bozói Imre (2006): Tanyagondnokok mórakalmi találkozója. Innen: Tanyai újság, december - http://www.morahalom.hu/pages/varos_al.aspx?1=1&id=1532725&type=48 [2012-04-11]
- Canada Budget 2012: Community Access Program <http://shawnggray.ca/?p=1378> [2012-04-23]
- Castells, M. (2005): A hálózati társadalom kialakulása. Budapest: Gondolat
- Centre for Regional Studies (2005): New Economy in Space International Trends and Hungarian Characteristics - Hungarian Spaces and Places: Patterns of Transition. p. 236-258.
- Csizsár elsőként mondta ki ... (2005)
Innen: <http://www.telefalu.hu/test/service.php?act=irattar&did=9&fv=1492> [2012-04-11]
- Csongrád Megyei Agrárinformációs Rendszer - <http://www.gazdaportal.hu/> [2012-04-11]

- Falugondnokok Duna- Tisza Közi Egyesülete- -
http://www.falugondnoksag.hu/terkep/index.php?megye_id=0# [2012-04-11]
- Forgács Tamás (2011): A távmunka területfejlesztési aspektusai. Tér és Társadalom. 23.
- Gáspár Mátyás – Világfalu:
<http://www.telefalu.hu/test/service.php?spec=&act=pageproc&ppid=3> [2012-04-23]
- Gurstein, M. (2008): Mi a közösségi informatika, és miért fontos?. Információs Társadalom,8.
- Hagyomány és modernizáció: Az Új Magyar Falu programja az élhető vidékéért.
http://www.emva.hu/upload_files/uj_magyar_falu_program.pdf [2012-05-01]
- Hamvas Béla, idézi: Beluszký Pál (1988): Az „Alföld-szindróma” eredete. Tér és társadalom 2, és 8-9. old.
- Helységnévkönyv adattár – 2011
<www.ksh.hu/docs/hun/hnk/Helysegnevkonyv_adattar_2011.xls> [2012-04-11]
- Homokháti Kistérség Többcélú Társulás Integrált Szociális és Gyermejjóléti Központ: Szervezeti és Működési Szabályzat (2009) Innen:
http://www.homokhat.hu/pages/kisterseg_al.aspx?id=1560572 [2012-04-11]
- Horváth Ádám: IEEE 802.16 - WiMAX
Innen: http://www.hit.bme.hu/~szabo/media_alk/2008/WiMAX.pdf [2012-05-01]
- Közhasznú távmunka Bátönyterenyén – romáknak (2003)
Innen:<http://www.telefalu.hu/test/service.php?act=irattar&did=9&fv=149> [2012-04-12]
- Lengyel Gy. – Lőrincz L. – Siklós V. – Füleki D. (2002): Hidak a digitális szakadék fölött: egy kistérségi kutatás tapasztalatai. Innen:
http://www.ittk.hu/web/docs/klub/2002december/absztrakt_lengyel_gyorgy.ht
[2012-04-21]

- Molnár Szilárd (2002): A digitális megosztottság értelmezési kerete. Információs Társadalom, 2.
- MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet (2003): Régiók az információs társadalomban. Kecskemét: MTA RKK. 118. old.
- MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete (2005): Tanyakutatás - A Homokhátsági tanyák társadalmi és szociális problémái (tanulmányok)
- Quah, D. T. (2001): Economic Growth: Measurement.
Innen: <http://econ.lse.ac.uk/~dquah/p/0108iesbs.pdf> [2012-05-01]
- Sustainability, scalability and collaboration for taking ICTs to every Indian village.
From: Digital Opportunity Channel
<http://archive.digitalopportunity.org/article/view/98967> [2012-04-23]
- Szarvák Tibor (2004): A digitális szakadék, mint új periféria-képző jelenség. Tér és Társadalom, 18.
- Telecentros Brasil: http://www.regency.org/telecentros_reviews.html [2012-04-23]
- UNDP tájékoztató:
<http://www.un.kiev.ua/en/pressroom/news/483/> [2012-04-23]
- Új Széchenyi Terv - <http://ujszechenyiterv.gov.hu/> [2012-05-01]
- <http://www.videkfejlesztes.net/> [2012-05-01]
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/WiMAX> [2012-05-01]